

Oana Zamfirache (coord.),
Ea. Perspective feministe asupra societății românești,
Curtea Veche Publishing, București, 2018

Ovidiu GHERASIM-PROCA¹

Este greu de spus dacă astăzi feminismul a început să fie receptat de societatea românească în condiții mai favorabile misiunii emancipatoare pe care acesta și-o asumă decât cu 20 de ani în urmă. Și asta nu pentru că mișcarea feministă locală nu a devenit mai puternică, ci pentru că reacția conservatoare față de revendicările grupurilor feministe a sporit în intensitate. Ea se manifestă din ce în ce mai vehement, fie ca parte a unor campanii „anti-gender” de amploare, cu substrat religios și multiple conexiuni transnaționale, precum cea susținută în 2018 de Coaliția pentru Familie, fie din direcția hiperactivă mediatic și încărcată de frustrări a comunităților *online* în care a fermentează subculturile de tip „alt-right”, fie ca parte a discursului politic populist promovat sau imitat de partidele conservatoare ce urmăresc să obțină succese electorale cât mai facile – Partidul Popular European la nivel transnațional, Partidul Republican în Statele Unite sau partidul Rusia Unită în Federația Rusă sunt cazuri exemplare din acest punct de vedere. Așa că orice apariție editorială care se situează în registrul feminist este o ocazie binevenită de a reflecta din nou la condiția femeii, la relațiile de putere din societate, la modul în care interesele individuale particulare sau interesele de clasă interacționează cu ceea ce credem despre „binele comun”, la felul în care sunt stabilite separările, ierarhiile sau excluderile, la nenumăratele obstacole pe care le punem sau le susținem, uneori fără să ne dăm seama, în calea recunoașterii umanității celorlalți. Cu atât mai mult o lucrare ce își propune să facă auzite mai multe voci feministe, să împărtășească mai multe experiențe individuale sau colective ale unor femei, cu percepții politice sau aplecări partizane distincte, dar răspunzând aceleiași chemări.

Cartea coordonată de Oana Zamfirache include texte scrise de femei cu roluri profesionale și cetățenești diverse, care aleg stiluri de exprimare diverse. Tematica ei acoperă o suprafață discursivă generoasă, incluzând referiri la violența împotriva femeilor și combaterea sau pedepsirea ei, la puterea paternă și

---

¹ Lector universitar doctor în cadrul Departamentului de Științe Politice, Relații Internaționale și Studii Europene, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. E-mail: gherasim_o@yahoo.com

structurile sociale patriarhale, educația patriarhală, activismul feminist, discriminarea structurală a populației feminine, relația militantismului feminist cu politica partizană etc. Unele fragmente sunt mai apropiate de discursul analitic, de tip academic, altele folosesc din plin sugestivitatea artistică. Textele sunt suficient de scurte ca să-ți capteze atenția fără întrerupere. Volumul însumează 205 pagini tipărite într-un format lizibil, foarte confortabil. Redactarea e făcută în așa fel încât pe pagina opusă fiecărei pagini de titlu care deschide un capitol să poți citi câteva rânduri informative despre situația femeilor din România. Asta face ca și cineva care doar răsfoiește să afle că „la ultimul sondaj Eurobarometru, România s-a clasat pe primul loc în ceea ce privește numărul indivizilor care sunt de acord cu ideea că «femeile nu își au locul în politică (nu au abilitățile necesare în domeniul politic) și nu sunt capabile să reprezinte interesele populației»”, sau că, dintre infracțiunile de loviri și alte violențe comise între membrii familiei și raportate pe parcursul anului 2017, „92% dintre agresori sunt bărbați și 76% dintre victime sunt femei” și alte lucruri de acest fel, extrase din conținutul capitolelor.

Prezentarea sumară a conținutului nu ar putea să recomande contribuțiile autoarelor în mod just, deoarece fiecare dintre acestea ar merita mai mult decât să fie menționată rezumativ. De aceea îmi voi lua libertatea de a selecta, subiectiv, câteva fragmente care mi-au atras atenția, în speranța că asta va fi suficient pentru a trezi curiozitatea celor care se vor hotărî să citească cartea.

O sintagmă revine recurent, cel puțin în prima parte a cărții, „conștiința feministă”. Legat de aceasta, constatările Liliane Popescu, conferențiară universitară și prorectoră la Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA), mi-au confirmat câteva intuiții despre felul în care s-a produs transformarea politică a societății românești în ultimele trei decenii. „Coagularea conștiinței feministe în țara noastră după anul 1990 – susține autoarea – s-a făcut mai ales prin adoptarea tradiției feminismului occidental. În același timp, trebuie remarcat faptul că, înainte de anul 1990, în societatea socialistă existau elemente implicite și explicite de afirmare a egalității de gen: educația era deschisă atât tinerilor, cât și tinerelor; oportunitățile de muncă erau accesibile atât bărbaților, cât și femeilor; statul socialist oferea facilități tinerelor mame, concedii maternale, creșe, grădinițe, iar la întoarcerea din concediul de creștere a copilului, serviciul era asigurat. Multe dintre societățile occidentale au luptat din greu pentru obținerea acestor drepturi. (...) Consider că în conștiința feministă de după 1990 s-a pus un accent supradimensionat pe principiile și pe practicile feministe venite dinspre Vest și s-a subestimat propria noastră moștenire din perioada socialistă, care era valoroasă și merita prețuită. Este suficient să ne gândim la scăderea dramatică a cifrei de reprezentare a femeilor în parlamentele formate începând cu 1990. Practic, reprezentarea femeilor a scăzut de aproape 10 ori – de la peste 30% la 4%” (p. 52-53).²

² Alte afirmații ale Liliane Popescu m-au pus în încurcătură. De pildă aceasta, referitoare la prezent: „Sunt aduse în avanscena politică femei fără valoare profesională,

Asemenea observații pot explica și ceea ce mi se părea, cu câteva pagini înainte, că ar fi un exemplu tipic de subestimare injustă a contribuției regimului socialist la emanciparea politică a femeilor din România. Făcând un scurt istoric al drepturilor politice ale femeilor, regizoarea Ilinca Neagu scrie că „din păcate, realitățile au făcut ca dreptul deplin de vot să fie acordat tuturor femeilor abia în 1939, în timpul dictaturii lui Carol al II-lea, ceea ce *de facto* a determinat ca acest drept să fie exercitat abia în 1990, la primele alegeri libere” (p. 15). Afirmatia este cel puțin problematică. Nu doar pentru că șterge cu buretele carierele politice ale femeilor comuniste care au votat și au obținut funcții politice de decizie după 1947, pe baza opiniei conform căreia drepturile politice constituționale stabilite de statul socialist au fost complet anulate în fapt, dar și pentru că legea electorală din 1939, departe de a extinde corpul electoral, limita dreptul de vot printr-o formă disimulată de practică cenzitară, ce permitea doar participarea femeilor cu vârsta peste 30 de ani, știutoare de carte. În condițiile în care, deși această regulă se aplica ambelor sexe, femeile erau într-o mai mare măsură afectate de analfabetism, nu se poate spune nici măcar că e vorba de prima recunoaștere formală echivalentă a drepturilor electorale ale femeilor și bărbaților. În schimb, Constituția din 1948 a legiferat dreptul de vot universal al tuturor cetățenilor care au împlinit vârsta de 18 ani, indiferent de naționalitate, rasă, religie, grad de cultură, profesiune. Rămâne de discutat în ce măsură concepția comunistă despre democrație, ca ideal politic, poate fi acceptată de susținătorii valorilor politice liberale cu vederi feministe, sau în ce măsură feminismul socialist de inspirație sovietică este recunoscut astăzi ca o formă legitimă de feminism, dar ar trebui să evităm abordările reduționiste. Ceea ce nu face mai puțin adevărat faptul că societatea românească nu s-a debarasat peste noapte, în perioada republicană socialistă, de condiționarea patriarhală, de sexism, și că subordonarea obligatorie a voinței individuale obiectivelor economice colective a dus la o politică demografică coercitivă care a devenit foarte nocivă pentru numeroase femei.

Alături de textele cu vocație analitică, cele în care este descrisă relația autoarelor cu rolul de gen al bărbatului și felul în care acesta generează teamă, agresiune, separare sau asimilare forțată, formează o categorie aparte. E mai ușor să înțelegi discriminarea femeilor la locul de muncă atunci când ți se amintește că în România, statistic, o femeie este victima unei agresiuni fizice la fiecare 30 de secunde (Medeea Iancu, „Violența împotriva femeilor: o odisee”), atunci când sesizezi frica sau anxietatea produsă de o asemenea stare de fapt. E mai ușor să

---

care se lasă folosite în scopurile politice ale altora” (p. 53). Deși o concepție tehnocratică atât de elitistă despre politică, care identifică *leadership*-ul politic cu o gratificare profesională, este criticabilă în sine (rolul de politician nu e un premiu de excelență în vreo profesiune anume), este foarte probabil ca această apreciere să fie exagerată, izvorând din discursul sexist dominant. Comentatorii politici tind nu numai să fie mai exigenți cu femeile din politică decât cu liderii de sex masculin, dar și să le minimalizeze meritele profesionale.

înțelegi cum s-a ajuns la absența autoarelor din manualele școlare (Alina Purcaru, „Istории incomplete. Despre absența autoarelor din manuale”) atunci când citești despre dinamica represivă a rolurilor de gen care se manifestă pe terenul de joacă (Mihaela Michailov, „Cuvântul «BĂRBAT» la locul de joacă”).

Așa cum explică Oana Băluță, „este necesar să fim conștienți de diversitatea surselor inegalității de gen. În caz contrar, ratăm soluții și generăm mai multă inegalitate și mai puțină emancipare” (p. 201). De multe ori, sursele regulilor inechitabile sau injuste care guvernează relația dintre genuri pot fi observate în diverse categorii de relații sociale sau raporturi politice, publice sau private, care nu sunt legate în mod direct de rolurile de gen. De aceea feminismul reprezintă o propunere politică atât de radicală, în care mulți văd o amenințare terifiantă. Pentru că ar putea să schimbe mult mai mult decât relațiile dintre femei și bărbați.

Închei cu un scurt pasaj scris de Andreea Molocea („Fiice neascultătoare”): „A deschide ochii și a avea o conștiință feministă înseamnă a-ți vedea condiția, a i te opune și a încerca să o schimbi. Acest act al trezirii este întotdeauna unul periculos și dureros, atât pentru persoana care îl întreprinde, cât și pentru cei din jur. Pentru că reasează lucrurile. Ca niște falii tectonice care, în timp ce se restructurează în adâncurile lor, produc cutremure și distrug ceea ce este construit la suprafață. Ca să fii feministă trebuie să devii conștientă că vei distruge fațada lumii în care te afli, adică a singurei lumi pe care o știi, că nu vei mai putea să fii tu însuți și să accepți modul în care lumea este organizată” (p. 43).